

CHARLESO DICKENSO KŪRYBOS RECEPCIJA LIETUVOJE: VERTIMŲ TRADICIJA IR PRAKTIKA (I DALIS)¹

Regina Rudaitytė

Vilniaus universiteto

Anglų filologijos katedros profesorė

Charlesas Dickensas (1812–1870) visuomet tradiciškai buvo pripažįstamas Lietuvoje kaip pasaulinio garso anglų rašytojas, emblemiškiausias Viktorijos epochos atstovas, o jo kūryba – neatskiriama anglų literatūros kanono dalis. Paprastai, menčiau su pasaulio literatūros istorija susipažinusiems skaitytojams jo knygos paprastai asocijuodavosi su lietinga ir ūkana Anglija, aprūkusio Londono smogu ir suodžiais, vargdienių ir nuskriaustųjų dalia, kalėdiniu sentimentalumu, labdara ir filantropija. Daugelį dešimtmečių popularioje lietuvių vaizduotėje vien Dickenso vardas buvo savitiška etiketė, „prekės ženklas“, reprezentuojantis visa, kas tipiškai angliška. Daugelis jo kūrinių (nors toli gražu ne visi) išversti į lietuvių kalbą; kai kurie sulaukė keletos laidų ir buvo platinami didžiausiais tiražais. Tačiau, palyginti su kitomis Europos šalimis, Dickenso kūryba Lietuvoje buvo atrasta ir jos recepcija pradėta gana vėlai. Vakarų Europoje ir, beje, Rusijoje Dickenso kūryba buvo verčiama ir spausdinama dar jam gyvam esant, o Lietuvoje pirmieji ir labai jau kuklūs (tiek apimtimi,

tiek kokybe) jo kūrinių vertimai pasirodė jau po rašytojo mirties, XIX a. pabaigoje. Tai visų pirma lėmė įvairios objektyvios istorinės, politinės ir kultūrinės aplinkybės, taip pat specifinis literatūrinis skaitančios publikos skonis ir nacionalinės literatūrinės tradicijos, dominavusios Lietuvoje XIX ir XX amžių sandūroje. Šie veiksniai neabejotinai formavo specifinę anglų literatūros ir, žinoma, Dickenso kūrybos recepciją. Įdomu pažymėti, kad apskritai anglų literatūros recepcijos pradžia Lietuvoje galima atsekti nuo XIX a. pabaigos, ir ji sietina su dviejų autorių – Williama Shakespeare'o ir Charleso Dickenso – vardais. Ir tai ženklas, liudijantis anglų romanisto kūrybos svarbą ir populiarumą tarp leidėjų ir skaitytojų. Kitų anglų autorių, pavyzdžiui, dar vieno žymaus Viktorijos epochos realisto Williama Makepeace'o Thackeray'aus, populiarųjų Rudyard'o Kiplingo, Arthuro Conan Doyle'io kūrybos lietuviški vertimai pasirodė kur kas vėliau – trečiajame ar ketvirtajame XX a. dešimtmetyje.

Galima išskirti keturis Dickenso kūrybos lietuviškos recepcijos laikotarpius:

1. Ankstyvąjį (1888–1918);
2. Tarpukario (1918–1940);
3. Sovietinės okupacijos (1940–1990);

¹ Šis straipsnis – tai tik dalis studijos apie Dickenso recepciją Lietuvoje, parašytos anglų kalba Didžiosios Britanijos leidyklos „Continuum“ užsakymu.

4. Dabartinį, kai buvo atkurta Nepriklausomybė.

Įdomu tai, kad produktyviausi ir intensyviausi Dickenso recepcijos Lietuvoje laikotarpiai buvo antrasis ir trečiasis; straipsnyje pateikiami argumentai šiai tezei pagrįsti. Specifinė lietuviška reakcija į Dickenso kūrybą – tarsi švytuoklė, nuo vieno kraštutinumo žaibiškai šoktelinti prie kito: fiksuojame entuziastingą rašytojo kūrybos recepciją bei garbinimą tarpukaryje bei sovietmečiu ir sumenkusį domėjimąsi ir prigesusį populiarumą dabartiniais laikais. Lietuviškoji Dickenso recepcija apima labai platų lauką: jo kūrybos vertimus, lietuvių kritikų požiūrį į jo kūrybą, literatūrinę opinią viešojoje erdvėje, straipsnius ir recenzijas, scenines adaptacijas-spektaklius Lietuvos teatruose, jo kūrybos įtaką lietuvių literatūrai ir kultūrai (jeigu tokios apskritai esama) ir, žinoma, šiandienį Dickenso įvaizdį, iš dalies formuojamą vartotojiškos visuomenės etinių ir estetinių orientyrų, gaivališkos komercijos. Dėl netikėtai archyvuose aptiktos gausios ir įdomios medžiagos šiame straipsnyje apsiribojama tik vienu lietuviškosios Dickenso recepcijos aspektu: aptariami jo kūrybos vertimai (tiksliau – svarbiausios šio proceso tendencijos) kaip labai reikšmingas recepcijai veiksnys, kita medžiagą paliekant antrajai, o gal ir trečiajai šios studijos daliai. Lietuviškąją Dickenso recepciją, ypač pirmuoju, antruoju ir trečiuoju laikotarpiais, smarkiai veikė ir savitiškai formavo rusiškoji recepcija; Dickenso kūriniai buvo verčiami dažniausiai iš rusų arba lenkų kalbos, o ne iš originalo. Ši fenomeną lėmė istorinės, poli-

tinės ir kultūrinės aplinkybės. Audringa ir komplikuota XIX–XX a. Lietuvos istorija buvo tas lemtingas veiksnys, kuris formavo ir nacionalinės kultūros bei literatūros kontekstą, kuriame buvo atrandamos, verčiamos ir perimamos užsienio literatūros.

Devynioliktasis šimtmetis buvo itin nepalankus lietuvių kalbai ir kultūrai: 1795 m. Rusijai okupavus ir aneksavus Lietuvą, 1832 m. caro režimui uždarius Vilniaus universitetą, kuris garsėjo kaip svarbus kultūros ir mokslo tyrimų centras visoje Europoje, o 1864 m. įvedus lietuviškos spaudos draudimą, lietuviškos knygos imtos spausdinti Mažojoje Lietuvoje (Rytų Prūsijoje). Spaudos draudimo laikotarpiu lietuviškoji literatūrinė kultūra buvo priversta išsikelti už šalies ribų, dažniausiai į Rytprūsius, kur 1879 m. Tilžėje buvo įkurta Lietuvių literatūros draugija. Tilžėje ir Ragainėje spausdinamos lietuviškos knygos ir laikraščiai buvo knygnešių slapta gabenami į Lietuvą. Istorikas Zigmantas Kiaupa nurodo, kad spaudos draudimo laikotarpiu (1864–1904) Rytų Prūsijoje buvo parengta ir išleista apie 4100 lietuviškų leidinių (Kiaupa, 2004, 198). Pirmasis lietuviškas laikraštis *Aušra* taip pat pradėtas spausdinti Rytų Prūsijoje (1883–1886); netrukus pasirodė ir mėnraštis *Varpas*, kuris 1889–1905 m. laikotarpiu ėjo Tilžėje ir Ragainėje. Be to, tuo laiku ir JAV jau buvo susitelkusi nemaža lietuvių diaspora, kuri turėjo savo spaustuves ir plėtojo lietuvišką kultūrinę veiklą; kaip tik šiuo laikotarpiu lietuvių emigrantai JAV pradėjo leisti savo laikraščius ir žurnalus: *Draugą* Wilkes-Barre Pensilvanijoje ir *Lietuviškąjį balsą* Niujorke. Kiaupos pateiktais duomenimis, „nuo 1874 m. iki 1904 m. lietuvių emi-

grantai JAV išspausdino apie 780 leidinių, ir nemažai jų buvo skirti skaitytojams Lietuvoje“ (*Ibid.*, 198). Ši nelegali lietuviška spauda prisidėjo ne tik prie tautinio sąjūdžio plėtros, nacionalinės savimonės ugdymo, bet ir prie lietuviškos kultūros ir literatūros išsaugojimo.

Visiškai natūralu ir suprantama, kad tokiomis sudėtingomis istorinėmis aplinkybėmis, ypač lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu, pirmieji lietuviški Dickenso kūrinių vertimai pasirodė ne Lietuvoje, o Rytų Prūsijoje ir JAV devintąjį XIX a. dešimtmetį. Pats pirmasis lietuviškas Dickenso kūrinio vertimas – trumputė apybraiža „Girtuoklis“, paimta iš rašytojo esė ir apybraižų rinkinio *Bozo apybraižos (Sketches by Boz, 1836)*; nors konkrečių įrodymų nėra, bet tikėtina, kad ji buvo išversta iš anonimino rusiškojo vertimo „Girtuoklio mirtis“ ir išspausdinta *Lietuviškojo balso* 1888 m. balandžio 21 d. numeryje Niujorke. Paantraštė po šiuo trumpučiu tekstu paaiškina, kad jį „pagal Dickens parašė Rėksnys“ (Dickens, 1888, 84–86). Antrasis vertimas – *Tiroliaus mergaitė*, 1894 m. išspausdintas Tilžėje žurnale *Varpas*. Kaip savo parašytoje, bet neišleistoje (nors išverstoje į anglų kalbą) studijoje teigia jau miręs rusų literatūrologas Igoris Katarskis, šis kūrinėlis tais laikais buvęs labai populiarus ir dažnai verčiamas, nors jo autorystė ir nepriklauso Dickensui (Katarsky, 1971, 61). Tai greičiausiai vienas iš tų pseudo-dikensiškų kūrinių, priskiriamų Dickenso plunksnai; jie buvo anuomet labai paplitę įvairiomis kalbomis kaip Dickenso kūrybos vertimai. Tai trumputis patriotinis apsakymėlis apie Tirolio mergaitę, kuri išgelbėjo tėvyne; veiksmas vyksta Bregencoje

prie Bodeno ežero. Galima spėti, kad būtent dėl patriotinio patoso apsakymas buvo išverstas ir išspausdintas. Nors jo autoriumi nurodytas Charlesas Dickensas, tačiau pabaigoje vertėjo pasirašyta slapyvardžiu „Biruta“, pasenusia ir nebevertinama moters vardo „Birutė“ forma.

Pirmasis lietuviškas Dickenso apsakomos *Kalėdų giesmė (A Christmas Carol)* vertimas pasenusiu ir dabar juokingai skambančiu pavadinimu *Kalėdų rykavimas* buvo spausdinamas dalimis per keletą numerių periodiniame leidinyje *Kaimynas* Tilžėje 1900–1901 m. Šio kalėdinio pasakojimo paantraštė byloja, kad jį „parašė anglas Charles Dickens: lietuviškai pasakoja Ruta (M. Raišukytė)“. Dickenso romanas *Oliveris Tvistas (Oliver Twist)* lietuviškai pirmiausiai pasirodė JAV: šis Jono Kmito vertimas buvo spausdinamas dalimis *Drauge* 1911–1912 metais. Galiausiai 1912 m. buvo išleistas atskiru 520 puslapių tomu toje pačioje spaustuvėje Wilkes-Barre Pensilvanijoje. Nors vertimas nebuvo sutrumpintas (o tai būdavo tais laikais įprastinė praktika), tačiau prastos kokybės, jo kalba pasenusi, tekstas su daugybe klaidų. Kaip ir buvo įprasta, ši knyga išleista be pratarmės, iliustracijų ir be nuorodų aparato. 1917 m. išėjo jos antroji laida. JAV išspausdintas *Oliverio Tvisto* vertimas atkreipė kritikų dėmesį Lietuvoje: 1913 m. periodinėje spaudoje pasirodė dvi jo recenzijos. Vargu, ar šiandienos supratimu jas galima pavadinti recenzijomis, tai greičiau anotacijos. Vieną iš jų parašė itin konservatyviomis pažiūromis garsėjęs prelatas Adomas Jakštas ir 1913 m. išspausdino periodiniame leidinyje *Draugija*, o 1923 m. ją įdėjo į savo knygą *Mūsų*

naujoji literatūra, 1904–1923. Šioje trumpėje recenzijoje Jakštas apskritai gana palankiai vertina ir Dickenso romaną, ir jo vertimą:

Amerika – tai mūsų storųjų knygų tėvynė. „Oliveris Twistas“ yra viena iš storiausių, bet draug ir geriausių. Supažindinti lietuvius su Dickens'o kūryba senai jau buvo metas. Padarė tai „Draugas“ – ir ačiū jam už tai. „Oliverį Twistą“ vertėtų perskaityti kiekvienam inteligentui. Mat, yra tai anglų „Na dnie“, pilnas nepridengto realizmo ir visokių socialių baisenybių, tik aprauktas angliškuoju „humoru“. Tų baisenybių, ten gal net ir per daug. Išmetus jų dalį veikalas nė kiek nebūtų nustojęs savo vertės. (Jakštas, 1923, 109–110)²

Nors, kaip ir dera griežtam moralistui, didžiausią savo teksto pasažą Jakštas pasiskiria personažo Feigino pasmerkimui, vis dėlto atkreipia dėmesį ir į vertimo kokybę, nurodydamas kai kurias klaidas ir netikslumus:

Lietuviškas „Oliverio Twisto“ vertimas neblogas, atskyrus keletą mažiau vykusių išsireiškimų, pav., „giliukingas“, „oisteriai“ ir k.

Be to, 97-me ir 233-me pusl. radom tekstą bent kiek sudarkytą per spaustuvės nepriežiūrą. Bet nežiūrint tų netobulumų, šis veikalas skaitytinas ir laikytinas mūsų knygynuose. (*Ibid.*, 1923, 110).

Antrąją lietuviško *Oliverio Twisto* vertimo recenziją parašė Vytautas Juodišius: ji pasirodė *Lietuvos žiniose* Vilniuje, skyrelyje „Naujos knygos“. Recenzijoje tiesiog pateikiama romano siužeto santrauka, Dickensas pristatomas kaip didis rašytojas, aprašęs sunkią vargšo našlaičio dalia, o pabaigoje eina trumpas komentaras apskritai apie vertimų kokybę: „Mūsų literatūra dar

neturtinga vertimais garsiųjų kitataučių autorių. Deja, verčia daugiausia niekniekius tik todėl, kad juos lengva atlikti, nors jais negalima naudotis. [...] Vertimą, kaip amerikietišką, dar galima iškešti“ (Juodišius, 1913, 4).

Be abejo, šios labai jau kuklios recenzijos (jeigu jas ir galima taip pavadinti) šiandien atrodo naivios ir primityvios, tačiau jos vertingos kaip kultūrinis dokumentas, ne tik paliudijantis pirmuosius ankstyvosios Dickenso recepcijos žingsnius, bet ir atskleidžiantis tuometinę recenzavimo ir vertimo kokybę bei knygų leidybos praktiką.

Pirmieji Dickenso kūrinių vertimai buvo labai prastos kokybės: arba negyvi mechaniški pažodiniai vertimai, arba kitas kraštutinumas – pernelyg laisvas vertimas, teksto perpasakojimas, transponavimas, perdirbimas iškraipant kūrinio prasmę; tai dažniausiai būdavo sutrumpintos, adaptuotos Dickenso kūrinių versijos, beveik išimtinai „išguldytos“ (kaip tuomet būdavo įvardijama) iš rusiškų arba lenkiškų vertimų. Ankstyvųjų vertimų ypatumus, kokybę, aplinkybes, kuriomis formavosi lietuvių literatūrinė kalba ir radosi vertimų iš svetimų kalbų, išsamiai aptarė literatūrologė, buvusi VU anglų literatūros docentė Elena Kuosaitė savo studijoje „Užsienio rašytojų prozos kūrinių vertimai į lietuvių kalbą (1880–1905)“, kurioje ji komentuoja to meto literatūrinės tradicijas, vertimo ir recenzavimo praktiką, pristato svarbiausius vertėjus Joną Šliūpą, Antaną Kaupą, Vincą Kudirką, Vincą Šlekį, Juozą Tumą-Vaižgantą. Kuosaitė nurodo, kad „sutrumpinti ir perdirbti stambesnius kūrinius vertė dar ir ta aplinkybė, kad didesnės apimties

² Šioje ir toliau pateikiamose citatose kalba netaisyta (aut.).

kūrinius buvo sunkiau išleisti, o spausdinti periodikoje taip pat buvo nepatogu“ (Kuosaitė, 1958, 117). Įdomu tai, kad grožinės prozos vertimai į lietuvių kalbą XIX a. pabaigoje buvo labai paplitę, jų pasirodė kur kas daugiau negu to meto originaliosios prozos (*Ibid.*, 109). Tačiau vertimų kokybė buvo prasta, kalba pasenusi, todėl greitai juos pakeitė geresni, vėliau atlikti vertimai. Įtikina Kuosaitės argumentai, kad „duoti lietuvių kalba pilnavertį grožinės literatūros kūrinio vertimą tuomet dar nebuvo visų sąlygų. Lietuvių literatūrinės kalbos formavimosi procesas buvo dar nepasibaigęs, nebuvo nusistovėjusių tradicijų vertimo srityje, trūko kvalifikuotų vertėjų.[...] Net ir pats vertimo terminas dar nebuvo galutinai nusistovėjęs. Šalia žodžio „versti“ gana dažnai dar vartojama „išguldyti“, „perdėti“, „lietuviškai sutaisyti“ ir pan.“ (*Ibid.*, 109). Nors literatūrologė ir nekalba konkrečiai apie anglų literatūros vertimų ypatumus, tačiau manytina, kad jos aptarti reiškiniai ir tendencijos visiškai taikytini ir Dickenso vertimams XIX–XX amžių sandūroje, kai dominavo adaptuoti, sutrumpinti lietuviški jo knygų vertimai iš kitų kalbų (dažniausiai rusų ir lenkų), taip pat ir barbarizmų prisotinti perdirbimai, imitacijos arba „sulipdyti“ ištraukų iš jo romanų rinkiniai, nes nebuvo vertimo teorijos, aiškių vertimo principų bei metodologijos; vyravo nuomonė, kad vertimai turi būti „sulietuvinėti“, skambėti kaip lietuviškas tekstas, kad būtų suprantami ir artimi lietuvių skaitytojams. Dauguma jų buvo anoniminiai vertimai, nes vertėjas apskritai buvo laikomas nesvarbiu ir dažnai likdavo neįvardytas arba slėpdavosi slapyvardžiu ar inicialais. Tačiau kad ir kokie netobuli

tie vertimai buvo, vis dėlto turi tam tikrą istorinę ir kultūrinę vertę: kaip pažymi Kuosaitė, jie „buvo reikšmingas faktorius lietuvių literatūros ir literatūrinės kalbos formavimosi procese“ (*Ibid.*, 109).

1918 metais paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, radosi itin palankios sąlygos sparčiai plėtotis literatūrai ir kultūrai. Bendra kultūrinė ir literatūrinė orientacija tapo aiškiai vakarietiška, atsigręžta į Vakarų Europą, lietuvių rašytojai ir kritikai pamažu stengėsi išsivaduoti iš provincialumo gniaužtų ir perimti didžiųjų Europos literatūrų tradicijas, visa galva pasinėrė į modernumo, literatūrinių naujovių paieškas. Per du nepriklausomybės dešimtmečius Lietuvoje virė gyvas, dinamiškas kultūrinis gyvenimas, lietuvių menininkai, kultūros žmonės vyko į Vakarų Europą, ten studijavo universitetuose arba šiaip sėmėsi kitokios, modernių Europos didmiesčių su jų muziejais, kabaretais, kavinėmis, teatrais patirties. Kaip teigia istorikai, bene įspūdingiausias laimėjimas tarpukario Lietuvoje – pasiektas beveik šimtaprocentinis visuotinis raštingumas (Rowell, 2002, 36). Šie procesai reiškė, kad sparčiai gausėjo skaitytojų, o jų skaitymo poreikiui tenkinti buvo leidžiama vis daugiau knygų. Suklestėjo kultūrinė spauda: daugėjo žurnalų ir laikraščių, kurie spausdino ne tik lietuvių rašytojų tekstus, bet ir vertimus iš užsienio kalbų.

Nemažą vaidmenį šioje kultūrinėje dinamikoje atliko užsienio literatūros sklaida Lietuvoje verčiant kūrinis. Balys Sruoga, verstinės literatūros entuziastas ir bene labiausiai vakarietiškas prieškarinio rašytojas, dar 1919 m. straipsnyje „Lietuvos atstatymo reikalu“ pareiškė: „Reikia tuo-

jau organizuoti geriausių pasaulio literatūros veikalų vertimą“ (Sruoga, 1919, 1). Sruogai kultūrinė literatūrinė veikla buvo prioritetas prikeliant Lietuvą visaverčiam gyvenimui. Ir natūralu, nes tai buvo svarbu ir tautinei savimonei ugdyti, tautinei tapatybei formuoti. Kaip savo knygoje *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* rašė kritikas Vytautas Kubilius, atkūrus nepriklausomą Lietuvą „ėmė formotis nauja kultūrinė savimonė: mes priklausome Vakarų Europos civilizacijai; mes privalome „pasivyti Europą“ ir pasijusti jos lygiaverčiais nariais; mes turime kurti europinių meno srovių ir stilių pagrindus“ (Kubilius, 1983, 30). Jis taip pat nurodo, kad tarpukariu Lietuvos skaitytojams artimiausi (todėl, žinoma, ir populiariausi) buvo rusų ir lenkų autoriai, mat jie atitiko jų valstietišką prigimtį; vėliau – skandinavų ir latvių rašytojai (*Ibid.*, 26). Įdomios šiuo požiūriu rašytojo Antano Vaičiulaičio įžvalgos: straipsnyje „Verstinės literatūros orientacija“, pasirašytame Aug. Raginio slapyvardžiu, Vaičiulaitis apibūdino vyraujančią to meto literatūrinių vertimų tendenciją, kai dominavo lenkų literatūros vertimai, o „turtingos prancūzų ir anglų literatūros laukia kažin kokio „susimylėjimo“. Paprasti piliečiai ir susidaro opiniją, kad tose literatūrose nėra nieko doro“ (Vaičiulaitis, 1931, 270). Vaičiulaitis gana įtikinamai argumentuoja tokį įsigalėjusį literatūrinį skonį ar vertimų politiką, kuri taip pat turėjo įtakos anglų literatūros sklaidai ir recepcijai Lietuvoje. Anot Vaičiulaičio, „taip yra turbūt todėl, kad senesnioji mūsų inteligentų karta augo ne Vakarų Europos kultūrinėje orientacijoje. O su rusų ir lenkų“ (*Ibid.*, 270). Kaltas, jo nuomone, ir siauras

leidėjų akiratis, jie nemoka užsienio kalbų, tik lenkų ir rusų, todėl sunku susipažinti su Vakarų Europos literatūra ir orientuotis joje. Užuovertus gerus veikalus, verčiami antrarūšiai lenkų rašytojų kūriniai, o „Chateaubriand, Balzac, Flaubert, Dickens ir kiti, kurie vadovavo viso pasaulio literatūriniam judėjimui, mūsų krašte nustumti į pašalį“ (*Ibid.*, 270). Apskritai galima teigti, kad tarpukariu išsiskristalizavęs specifinis lietuviškas literatūrinis skonis siejamas su lenkų, rusų, prancūzų ir vokiečių literatūrų pomėgiu. Vokiečių ir prancūzų kalbos buvo populiariausios, labiausiai vartojamos ir studijuojamos užsienio kalbos. Nuo ketvirtąjo XX a. dešimtmečio kultūrinė orientacija tapo aiškiai prancūziška, pastebima ypatinga prancūzų literatūros ir kultūros adoracija ir recepcija. Prancūzija ir Paryžius simbolizavo visa, kas geriausia, rafinučiausia ir įmančiausia. Pats žodis „prancūziškas“ implikavo nepaprastą grožio, stilistinio rafinuočumo pajautą, ženklino gerą skonį. Prancūzų kultūra buvo pasirinkta kaip lietuvių kultūros formavimo ir ugdymo modelis. Savaime aišku, kad tai užgožė kitų kultūrų ir literatūrų, įskaitant ir anglų, sklaidą ir recepciją.

Svarbus veiksnys, turėjęs nemenką įtaką anglų literatūros recepcijai, buvo anglistikos studijų atsiradimas ir plėtra Lietuvoje. Anglų kaip užsienio kalba Vilniaus universitete imta dėstyti tiksliai 1810–1811 m., visu dešimtmečiu vėliau negu prancūzų ir vokiečių kalbos. VU docentė Jonė Grigaliūnienė, atlikusi anglistikos studijų raidos Lietuvoje tyrimą, nurodo, kad „svarbiausias motyvas studijuoti anglų kalbą buvo didžiulis susidomėjimas anglų literatūra. 1810 m. žymus menininkas Josephas Saun-

dersas atvyko į Vilnių ir pradėjo skaityti ne tik meno istorijos, bet ir anglų literatūros kursą“ (Grigaliūnienė, 2008, 46). Tačiau anglistika, kaip savarankiška akademinė disciplina, buvo įvesta Kauno universitete 1924 m., nors tikrai kaip platesnės apimties studijų dalis Germanų kalbų ir literatūrų katedroje. Bet net ir tuomet, kaip rašo Grigaliūnienė, jau buvo dėstomi įvairūs anglų literatūros kursai: lordo George'o Gordono Byrono, Williama Shakespeare'o, Percy'io Bysshe'io Shelley'io, Algernono Charleso Swinburne'o, Lordo Alfredo Tennysono kūrybos, anglų dramos, anglų renesanso, anglų literatūros istorijos, šiuolaikinio anglų romano, dvidešimtojo amžiaus anglų literatūros (*Ibid.*, 46). Ir tikrai po Antrojo pasaulinio karo anglistika pamažu skleidėsi ir plėtojosi Vilniaus universiteto Filologijos fakultete, o jos populiarumas vis augo, kaip ir susidomėjimas anglakalbėmis literatūromis. Visais šiais veiksniais iš dalies galima paaiškinti pavėluotą (ar vėlyvą) Dickenso kūrybos sklaidą ir recepciją Lietuvoje, palyginti su kitomis šalimis. Ir vėlgi paradoksalu: nepaisant specifinio lietuvių skaitytojų literatūrinio skonio – prancūziškojo ir vokiškojo romano pomėgio, Dickenso kūryba tarpukario Lietuvoje buvo labai populiori. Tai liudija palyginti daug (bendrame tuometiniame anglų literatūros recepcijos kontekste) jo kūrybos vertimų ir sceninių adaptacijų, inscenizacijų. Lietuvių skaitytoją patraukė ir žavėjo dikensiškas sentimentalumas, melodramatiškumas ir romantizmas, lygiai kaip ir jo karti ironija bei humoras, humanizmas ir užuojauta vargšams nuskriaustiesiems. Dickenso naivi „kalėdinė filosofija“ su sentimentalium moralizavimu, prigimtinio

gėrio žmoguje akcentavimas, gėrio pergailės prieš blogį, šeimos vertybių teigimas buvo artimi lietuvių skaitytojo mentalitetui ir pasaulėjautai.

Vertimo kokybė turi tiesioginę įtaką recepcijai, todėl dera aptarti kai kurias ryškiausias tarpukaryje ir sovietmečiu pasirodžiusių lietuviškų Dickenso vertimų ypatumus ir tendencijas. Dauguma tarpukario vertimų buvo labai laisvi, netgi dilemtiški sentimentalų ir didaktinių epizodų iš Dickenso romanų perdirbimai, sutrumpinti, adaptuoti jo kūrinių siužetų persakojimai, skirti vaikams arba menkai raštingiems skaitytojams. Kai kurios tokio pobūdžio anglų romanisto kūrinių ištraukos pasirodė periodikoje, kitos – atskirais leidiniais. Trečiojo XX a. dešimtmetio lietuviški Dickenso vertimai pasižymėjo itin prasta kokybe, tais pačiais trūkumais ir ydomis, kaip ir ankstyvojo periodo. Juose buvo pilna netikslumų, klaidų, didelių nukrypimų nuo originalo; lietuviškas tekstas dažniausiai buvo supaprastintas, sutrumpintas, o apie originalaus dikensiško stiliaus, maneros, įvaizdžių ir emocinės atmosferos perteikimą apskritai negalima kalbėti. Dažniausiai tai buvo sulietuvinti sentimentalūs angliški tekstų variantai, kuriuose pirmiausia į akis krinta iškraipyti Dickenso personažų vardai ir pavardės, adaptuoti pagal tuometinę madą, kad atitektų lietuvių kalbos normas – skambėtų lietuviškai: todėl turime Dorytę arba Dorelę (vietoje Dorit), rašoma Dovydas ar netgi (apskritai nukrypstant nuo originalo) mažybinė forma Dovydukas Koperfildas vietoje Deivido Koperfildo, Poliukas vietoje Polio, Beduinienė (Mrs. Beduin), Sauerberienė (Mrs. Sowerberry) ir t. t. Šie vertimai

turėjo aiškų didaktinį sentimentalus pagraudenimo tikslą: visų pirma sugraudinti skaitytoją ir duoti jam moralinę pamoką. Šiandien jie, žinoma, atrodo pasenę ir skamba juokingai. Keletas tokių vertimų pasirodė periodikoje: „Vaiko sapnas apie žvaigždę“, 1926 m. išspausdintas žurnale *Moteris*; „Keliaujančio aktorius apsakymas“ (tai ištrauka iš Dickenso romano *Pomirtiniai Pikviko klubo užrašai* [*The Posthumous Papers of the Pickwick Club*] trečiojo skyriaus), 1928 m. pasirodęs *Lietuvos aide*; „Parapijos vargoninkas, arba tikroji meilė“, taip pat ištrauka iš *Pomirtinių Pikviko klubo užrašų* šešioliktojo skyriaus, išspausdinta 1932 m. *Šiaurės Lietuvoje* su daugybe rašybos klaidų, netgi autoriaus pavardė iškraipyta (Charles Dickens). 1922 m. pasirodė naujas lietuviškas *Kalėdų giesmės* perpasakojimas, pavadintas *Šykštuolis Skrudžas arba Kalėdų apsakymas su vaiduokliais*. Tai itin kuklus leidinėlis, skirtas jaunimui, „su keliais piešiniais“ (nors jų autorius nurodytas), o tekstas adaptuotas, orientuojantis į krikščionišką moralę ir didaktiką. Jį vertė Jonas Jablonskis, pasirašęs J. Mokinio slapyvardžiu. Antraštiniame puslapyje nurodyta: „Šitas apsakymas J. Mokinio verstas ne iš originalo, bet iš vieno jo rusiško vertimo. J. Jablonskis.“

Dickenso romanas *Deividas Koperfeldas* (*David Copperfield*) taip pat sulaukė panašių diletantiškų, „sulietuvintų“ ir, žinoma, siaubingai sudarkytų vertimų: pirmasis – tai sutrumpintas (tik 32-iejų puslapių) ir adaptuotas romano perpasakojimas vaikams *Dovydukas Koperfeldas* (1924), verstas Kazio Binkio; antrasis – St. Češūno verstas ir adaptuotas jaunimui 167 puslapių anoniminio autoriaus iliustruotas

leidinys *Dovydas Koperfeldas* (1938). Abu vertimai žemiausio lygio, jų kalba pasenusi, angliškos pavardės ir vardai sulietuvinti (pvz., Trotvudaitė, Koperfeldienė) – tuomet tai buvo įprasta, o šiandien visiškai nepriimtina praktika. Dar vienas sudarkyto vertimo pavyzdys – Šv. Kazimiero draugijos leidinys *Oliveras Tvistas* (išleistas 1924 m.; antroji laida – 1928 m.), ant kurio viršelio nurodyta, jog tai sutrumpintas mokinių vertimas, o redagavo mokytojas J. Kutra. Šio pasenusio 118 puslapių leidinėlio „Prakalboje“ rašoma, kad jis „skiriamas vyresniojo amžiaus vaikams. Išvertė jį į lietuvių kalbą Biržų gimnazijos VIII klasės moksleiviai-ės 1923–1924 mokslo metais. Knygutėms viršelis nupieštas irgi mokinio. Mok. J. Kutra. Biržai, 1924 metų spalio mėn. 18 d.“ Ta pati „vertėjų komanda“ (ši sykį septintos klasės mokiniai, vadovaujami savo mokytojo J. Kutros) išvertė keletą fragmentų iš Dickenso *Kalėdų pasakojimų* ir 1925 m. (pakartotinė laida 1929 m.) išleido 123 puslapių iliustruotame rinkinėlyje pavadinimu *Jaunuolių gyvenimas*. Jame sudėti sulietuvinti primityvūs falsifikuoti perpasakojimai kartu su ištraukomis iš romanų *Deividas Koperfeldas*, *Dombis ir sūnus* (*Dombey and Son*), *Senienų krautuvėlė* (*The Old Curiosity Shop*). Didaktiniai leidinuko tikslai aiškiai nusakyti „Prakalboje“: „Jeigu skaitytojai pasimokys iš tų savo draugų, apsakymėlių veikėjų, kovoti su gyvenimo kliūtimis, mylėti žmones, padėti vargingiesiems, bringinti tiesą ir grožį – tai vertėjo darbas bus ne veltui dirbtas.“ Kitas tokio anoniminio falsifikato pavyzdys – trijų perpasakojimų rinkinėlis *Polytė. Mažoji Dorytė. Mistris Liriper Džemi* (1926 ir 1929). Ypač du pas-

tarieji Dickenso kūrinų perdirbimai pasenę ir diletantiški, su daugybe klaidų, iškraipymų, falsifikavimo; vargu ar juos netgi galima pavadinti vertimais. Žinoma, šiandien jų niekas neskaito, į juos belieka žiūrėti kaip į archyvuose gulintį kultūros dokumentą, liudijantį mūsų literatūrinės tradicijos ir kalbos raidą – kaip jas pamažu formavo ir normino kalbininkai ir literatai.

Tiktai nuo ketvirtojo XX a. dešimtmečio padėtis vertimo baruose, vertimams keliami reikalavimai ėmė keistis, ir vertimai tapo vis profesionalesni. Prie šio proceso reikšmingai prisidėjo žymūs lietuvių rašytojai Vincas Krėvė, Sruoga, Vaičiulaitis, kurie ėmė domėtis vertimais, jų kalbos ir stiliaus problemomis. Straipsnyje „Pora žodžių dėl verstinės literatūros“ Sruoga ragino tiek vertėjus, tiek leidėjus „duoti rimtus, tikslius klasikų vertimus su atitinkamais įvadais ir paaiškinimais; duoti įdomios skaitymo medžiagos mūsų galdynės rašytojų“, visų pirma prancūzų, kurie „moka įdomiai ir patraukliai rašyti; greta jų eina naujieji Amerikos ir anglų romanistai bei novelistai“ (Sruoga, 1928, 2–3). Svarbus žingsnis šia kryptimi, keliant vertimų kokybę, buvo Vytauto Bičiūno 1935 m. *Literatūros naujienose* suformuluoti gana pažangūs, galima sakyti, iki šiol nepraradę aktualumo reikalavimai vertėjams: versti tik iš originalo, nesiiimti „taisyti“ ar „pagerinti“ originalo teksto, bet pasistengti perteikti veikalo dvasią, siekti kiek tik įmanoma išlaikyti originalo kalbos bei stiliaus ypatumus ir, žinoma, joku būdu nekupiūruoti verčiamo teksto (Bičiūnas, 1935, 1). Savo straipsnį Bičiūnas užbaigė paskelbdamas gana aštrų, bet teisingą verdiktą tuometinei vertimo praktikai:

„Sutrumpintiems „Koperfildams“, „Mažosioms Dorytėms“, „Dombi ir sūnums“ ateityje neturėtų būti vietos mūsų verstinėje literatūroje. Užteks to, ką turime iki šiol „sutrumpinta“, atseit, sugadinta“ (*Ibid.*, 1).

Pirmieji gerokai profesionalesni (palyginti su ankstyvaisiais) lietuviški Dickenso kūrinų vertimai pasirodė ketvirtajame XX a. dešimtmetyje: tai Antano Venclovos išversti Dickenso *Varpai* (*The Chimes*, 1930; antroji laida 1940) ir Prano Mantvydo iš originalo verstas *Židinio svirplys* (*The Cricket on the Hearth*, 1940). Nesileidžiant į gilesnę analizę ir išsamesnį aptarimą, galima pasakyti, kad Venclovos vertimas, nors ir sutrumpintas, gana geras; šiuo atveju recepcijai turi įtakos ne tik vertimo kokybė, bet ir paratekstinis elementas: keturių puslapių įvadinis Venclovos straipsnis – trumpa Dickenso gyvenimo ir kūrybos apžvalga, kurioje rašytojas statomas greta Geoffrey'io Chaucerio, Shakespeare'o, Johno Miltono, Walter'io Scotto, Byrono, Shelley'io ir Thackeray'aus. Paratekstas taip pat leidžia manyti, kad Venclova *Varpus* vertė iš rusų kalbos. Savo įvadiniam straipsnyje jis pamini ir *Varpu* parašymo aplinkybes (šią apysaką Dickensas parašė 1844 m. Genujuje), jas pacituodamas iš rusų poeto ir vertėjo Aleksandro Pleščejevo knygos *Dickenso gyvenimas*, 1891 m. išleistos Petrapilyje. Straipsnio pabaigoje pats Venclova nurodo, kad jo vertimas sutrumpintas ir skirtas daugiausia jauniems skaitytojams. Iš šios įžangos taip pat aišku, kad Venclova buvo susipažinęs ir su rusišku anglų biografo Johno Forsterio knygos *Charleso Dickenso gyvenimas* (1872–1874) vertimu: leidinyje nurodyta, kad vienintelė

lietuvišką *Varpu* vertimą puošianti iliustracija – jauno Dickenso portretas – paimita būtent iš Forsterio knygos. Tai, kad Venclova prieš imdamasis versti studijavo įvairius, matyt, jam prieinamus šaltinius, liudija vertėjo profesionalumą, ir šis eks-tralingvistinis fonas neabejotinai prisidėjo prie geresnės vertimo kokybės. Žinoma, svarbu ir tai, kad pats būdamas rašytojas Venclova gerai mokėjo literatūrinę kalbą, be to, išmanė ir vertimo subtilybes: jis vertė iš rusų ir vokiečių kalbų.

Ir tiktai po daugelio metų pasirodė naujas, nesutrumpintas, tikrai profesionalus Elenos Kuosaitės-Jašinskienės *Varpu* vertimas iš originalo, išleistas 2005 m. prašmatniame kietais viršeliais kalėdų pasakojimų rinkinyje kartu su kita Dickenso apysaka *Neeiliuota Kalėdų giesmė (A Christmas Carol in Prose)*.

Tarpukario laikotarpį keistai ir gana simboliškai vainikuoja Dickenso romano *Pasakojimas apie du miestus (A Tale of Two Cities, 1859)* vertimas iš originalo (ir tai jau buvo didelė pažanga tuometiniame kontekste), tačiau kiek pakeistu pavadinimu *Du miestai*, o vertėjas pasirašė tik inicialais J. B. Laikraštis *XX amžius* jį pradėjo spausdinti dalimis 1939 m. rugpjūčio 16 d., suspėjo išleisti keturiolika numerių, tačiau kilo Antrasis pasaulinis karas ir vertimo spausdinimas buvo nutrauktas – jį išstūmė karštos politinės naujienos, žinios iš fronto. Įdomu ir simboliška tai, kad paskutinis šio vertimo fragmentas buvo įdėtas 1939 m. rugsėjo 1-osios numeryje – būtent pirmąją karo dieną, kai vokiečių armija įsiveržė į Lenkiją.

Sovietmečiu literatūrai buvo primestas socialistinio realizmo kanonas; kaip ir

kiti menai, literatūra tapo itin politizuota: ji privalėjo tarnauti ideologijai, paklusti oficialiems tabu ir valdžios direktyvoms, vykdyti politinį užsakymą, skleisti melą ar bent jau apeiti ir iškraipyti istorinę tiesą. Štai tokiaame kontekste Dickenso kūryba su aiškia socialine problematika – didžiulio kontrasto tarp turtuolių ir vargšų, baisaus skurdo, vargšų nuskriaustųjų bedalių likimo, ciniškų ir beširdžių turčių vaizdavimu, melodramatišku ir patetišku protestu prieš skurdą ir neteisybę – buvo labai populiari ir eksploatuojama politiniais tikslais. Žinoma, realistas Dickensas vaizdavo tai, ką matė ir pats savo kailiu buvo skaudžiai patyręs. Tačiau absurdiška tai, kad Dickenso romanai, atspindintys XIX a. pirmosios pusės Anglijos socialinio gyvenimo blogybes, sovietmečiu buvo pasirinkti kaip ideologinis įrankis piktai kritikuoti XX a. antrosios pusės kapitalistinę Vakarų visuomenę, kuri ir šiandien toli gražu nevienalytė. Primesti šiuolaikinei visuomenei šimto metų senumo ydas – mažų mažiausiai juokinga.

Kadangi Dickensas buvo ideologiškai parankus autorius, iškart po 1940-ųjų pasipylė daugybė jo kūrinių vertimų. Tačiau, nors ir kaip būtų paradoksalu, kaip tik sovietmečiu radosi tikrai gerų profesionalių lietuviškų Dickenso romanų vertimų; kai kurie iš jų buvo atlikti iš naujo ir pakeitė ankstesniašias (pirmiau aptartas) sudarytas ir sutrumpintas anglų rašytojo kūrinių versijas. Išleista ne viena jų laida ir didžiuliais, šių dienų požiūriu neįtikėtinais – 12 000, 15 000, 25 000 egzempliorių tiražais. Informaciniame straipsnyje „Čarlzo Dickenso kūriniai lietuvių kalba“, skirtame 150-osioms Dickenso gimimo metinėms

paminėti, anoniminis autorius nepraleidžia progos pabaigoje piktdžiugiškai pareikšti, kad „mūsų šalyje Dikensio kūriniai leidžiami didesniais tiražais ir dažniau negu Anglijoje“ (*Vakarinės naujienos*, 1962 m. vasario 7 d.). Ypač reikšmingų vertimų buvo publikuota nuo 1980 metų kaip solidžių prestižinių „Pasaulinės literatūros bibliotekos“, „Istorinio romano bibliotekos“ serijų leidinių. Ir nors Lietuva, ne taip kaip daugelis kitų Europos šalių, negali pasigirti koku nors vienu garsiu Dikensio kūrybos vertėju, vis dėlto būta tikrų profesionalų, kurie paliko mums reikšmingų puikios kokybės lietuviškų Dikensio romanų vertimų. Iš jų būtų galima išskirti šiuos:

1. Barboros Mejerytės iš originalo vers-tas romanas *Dombis ir sūnus* (1958); nors tai ir senas vertimas iš Maskvos angliško leidimo, tačiau tikslus ir pakankamai profesionalus, su nuorodų aparatu: įvairių angliškų – geografinių, istorinių ir kultūrinių – realiųjų išaiškinimu, skirtu sovietiniam skaitytojui. Sovietmečiu šis paratekstinis elementas – užsieninių realiųjų aiškinimas išnašose, baigiamosiose pastabose ar pabaigos žodyje – buvo tapęs tradicija ir būtinu kiekvieno vertimo priedu, kaip ir vertimą palydintis ar įvadinis straipsnis, formuojantis skaitytojo kūrinio suvokimą. Ši praktika rėmėsi įsitikinimu, kad sovietiniai žmonės vis tiek niekada ne-iškels kojos už savo didžiosios tėvynės sienų, todėl jiems ir reikia išaiškinti tai, ko niekad nepamatys, kad geriau, o svarbiausia – ideologiškai „teisingai“ suvoktą skaitomą tekstą. Tai vienas iš lietuviškosios sovietinės recepcijos ypatumų. Paratekstas šiuo atveju tam-

pa galios diskursu, svarbiu ideologiniu įrankiu, turinčiu galios formuoti ir pa-geidaujama linkme kreipti skaitytojo kūrinio interpretaciją, sykiu keisdamas ir kūrinio suvokimą.

2. Talentingo vertėjo Juozo Butėno puikiai išverstas romanas *Pomirtiniai Pikviko klubo užrašai* (1968; antroji laida 2007). Vertėjui pavyko perteikti dikensišką humorą, sentimentalumą, originalo stilistinę ir kalbinę raišką. O tai, kad vėlgi versta iš Maskvos angliško leidimo, o ne, tarkim, iš populiaros „Penguin Books“ serijos knygų, rodo, kad tik tokios anglakalbės knygos buvo sovietmečiu prieinamos. Dėl objektyvių aplinkybių buvo susiklosčiusi tokia savotiška lietuviško vertimo tradicija.
3. Naujas romano *Pasakojimas apie du miestus* (1988) vertimas. Iš originalo šį romaną vertė profesionalus vertėjas Vytautas Petrukaitis.
4. 1996 m. lietuviškai pasirodęs (pakartotinai išleistas 2008 m.) romanas *Didieji lūkesčiai* (*Great Expectations*) – profesionalus Virgilijaus Čepliejaus vertimas, atkreipęs ir kritikos dėmesį, kas nedažnai nutinka, ir tai dar vienas lietuviškosios recepcijos ypatumas.

Tai tik keletas ryškiausių pavyzdžių gana solidžioje lietuviškoje dikensianoje. Jau daugiau nei šimtą metų apimanti lietuviškų Dikensio kūrybos vertimų istorija patvirtina, kad Dickensas buvo ir išlieka daugiausiai spausdintas XIX a. anglų rašytojas, ypač jei lyginsime su kitais anglų autoriais. Lietuviškai išleisti 45 jo kūriniai, o tokių žymių anglų rašytojų kaip George Eliot – tik trys knygos, Emily Bronte – taip pat trys, Charlotte Bronte –

septynios, Thomas'o Hardy – septynios, Jane Austen – aštuonios knygos. Daugiausia leidimų Lietuvoje sulaukė Dickenso romanai *Oliveris Tvistas* (11 laidų), *Deividas Koperfildas* (6 laidos) ir apysaka *Kalėdų giesmė* (7 laidos); juos neabejotinai galima laikyti ir tarp lietuvių skaitytojų populiariausiais anglų rašytojo kūrinių. Ir nors dar yra neišverstos aštuonios jo knygos

(tarp jų *Bozo apybraižos*, *Mažoji Dorit* [*Little Dorrit*], *Nykūs namai* [*Bleak House*], *Mūsų bendras draugas* [*Our Mutual Friend*]), Dickenso kūrybos vertimai tapo neatskiriami mūsų literatūrinės kultūros dalimi, juos skaitė ir studijavo prieškario ir pokario lietuvių rašytojai, kurie iš didžiojo anglų romanisto mokėsi literatūros meistriškumo.

LITERATŪRA

Straipsnyje paminėti Charleso Dickenso vertimai:

1888: „Girtuoklis“, vertė Rėksnys [pseud.], *Lietuviškasis balsas* [New York], 21 April.

1894: „Tiroliaus mergaitė“, vertė Biruta [pseud.], *Varpas* 2 [Tilsit] (persp. 1921, 1922, 1932: *Vargo mokykla I*).

1900–1901: „Kalėdų rykavimas“, vertė Ruta [pseud.] (M. Raišukytė), *Kaimynas* 51–53; 1; 4 [Tilsit].

1911–1912: *Oliveris Tvistas*, vertė Jonas Kmitas, *Draugas*, 1–34 [Wilkes-Barr, Pennsylvania, USA].

1912: *Oliveris Tvistas*, vertė Jonas Kmitas, *Draugas* [Wilkes-Barr, Pennsylvania] (persp. 1917).

1922: *Šykštuolis Skrudžas arba Kalėdų apsakymas su vaiduokliais*, vertė J. Mokinyas [pseud.], Kaunas: „Švyturio“ bendrovės leidinys (su šešiom iliustr.).

1924: *Dovydukas Koperfildas*, vertė Kazys Binkis, Kaunas: Aidas (sutrumpinta ir adaptuota vaikams).

1924: *Oliveras Tvistas*, vertė mokiniai, red. J. Kutra, Kaunas: Šv. Kazimiero draugija (persp. 1928).

1925: *Jaunuolėlių gyvenimas*, vertė mokiniai, red. J. Kutra, Kaunas: Šv. Kazimiero draugija (persp. 1929).

1926: *Polytė. Mažoji Dorytė. Mistris Liriper Džemi*, vert. anon., Kaunas: Šv. Kazimiero draugija (persp. 1929 su trimis iliustr.).

1926: „Vaiko sapnas apie žvaigždę“, vertė O. St-ienė, *Moteris* [Kaunas], kovo 29.

1928: „Keliaujančio aktorius apsakymas“, vertė ‘K. J.’[slapyv.], *Lietuvos aidas* [Kaunas], birželio 16.

1930: *Varpai*, vertė Antanas Venclova, Kaunas: Spaudos fondas (pratarinę parašė Antanas Venclova; persp. 1940).

1932: „Parapijos vargonininkas, arba tikroji meilė“, vertė J. Kusa, *Šiaurės Lietuva* [Šiauliai], liepos 24; liepos 31.

1938: *Dovydas Koperfildas*, vertė St. Češūnas, Kaunas: A. Ptašeko knygyno leidinys (adaptuota jaunimui).

1939: *Du miestai*, vertė J. B. [pseud.], *XX amžius*, rugpjūčio 16–rugsėjo 1 [Kaunas].

1940: *Židinio svirplys*, vertė Pranas Mantvydas, Kaunas: Skaitymų biblioteka (nauja redakcija Kaunas: Vaiga, 1994).

1958: *Dombis ir sūnus*, vertė Barbora Mejerytė, Vilnius: Valst. grož. lit. leidykla (II tomai).

1968: *Pomirtiniai Pikviko klubo užrašai*, vertė Juozas Butėnas, Vilnius: Vaga (persp., iliustr., Vilnius: Tyto alba, 2007).

1988: *Pasakojimas apie du miestus*, vertė Vytautas Petrukaitis, iš. str. Irena Varnaitė, Vilnius: Mintis.

1996: *Didieji lūkesčiai*, vertė Virgilijus Čepiejus, pab. str. Irena Varnaitė, Vilnius: Vaga (persp. Vilnius: Alma littera, 2008).

2005: *Neeiliuota Kalėdų giesmė. Varpai*, vertė ir pab. str. Elena Kuosaitė-Jašinskienė, iliustr. H. M. Brock, Vilnius: Žaltvykslė.

Kita literatūra

Bičiūnas, Vytautas, 1935: „Žvilgterėkime į mūsų vertimus“, *Literatūros naujienos* [Kaunas], spalio 1.

1962: „Čarlzo Dikenso kūriniai lietuvių kalba“, *Vakarinės naujienos*, vasario 7.

Grigaliūnienė, Jonė, 2008: „English Studies in Lithuania“, in: Haas, Renate; and Balz Engler (eds). *European English Studies: Contributions towards the History of a Discipline*, Leicester: University of Leicester.

Foucault, Michel, 1980: *Power/Knowledge*, Brighton: Harvester.

Jakštas, Adomas, 1913: [*Oliverio Tvisto recenzija*], *Draugija*, 20 [Kaunas] (persp. 1923 *Mūsų naujoji literatūra 1904–1923*, t. 2, Kaunas: Švietimo ministerijos knygų leidimo komisija).

Juodišius, V., 1913: [*Oliverio Tvisto recenzija*], *Lietuvos žinios* [Vilnius], liepos 16.

Katarsky, Igor, 1971: „The Reception of Dickens in the Soviet Union“ [nepublikuota studija].

Kiaupa, Zigmantas, 2004: *The History of Lithuania*, Vilnius: Baltos lankos.

Kubilius, Vytautas, 1983: *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas*, Vilnius: Vaga.

Kuosaitė, Elena, 1958: „Užsienio rašytojų prozos kūriniių vertimai į lietuvių kalbą (1880–1905)“, *Literatūra* [Vilnius], 1.

Rowell, Stephen; Reda Griškaitė; and Gediminas Rudis, 2002: *A History of Lithuania*, Vilnius: Inter Se.

Sruoga, Balys, 1919: „Lietuvos atstatymo reikalai“, *Lietuva* [Kaunas], birželio 25.

Sruoga, Balys, 1928: „Pora žodžių dėl verstinės literatūros“, *Lietuvos aidas* [Kaunas], kovo 2.

Vaičiulaitis, Antanas [Aug. Raginis, pseud.], 1931: „Verstinės literatūros orientacija“, *Naujoji Romuva*, 11 [Kaunas].

THE LITHUANIAN RECEPTION OF CHARLES DICKENS: THE TRADITION AND PRACTICE OF TRANSLATIONS

Regina Rudaitytė

S u m m a r y

Charles Dickens has been recognized in Lithuania as a world-famous canonical English writer, the most emblematic representative of the Victorian Age. For ordinary and less versed readers his books have been usually associated with the rainy and foggy England, the soot, smog and squalor of London, the plight of the poor and the disinherited, with Christmas sentimentality, charity and philanthropy. For many decades in the popular Lithuanian imagination his name alone has been a label, a trade-mark which has stood for everything that is English. Many of his works (albeit not all) have been translated into Lithuanian; some of them were printed in several editions and had a wide circulation. On the other hand, however, Dickens's writing enjoyed a belated discovery and reception in Lithuania if compared with other European countries. It is only after his death that the first and very modest (both in volume and quality) translations of his works started appearing. This was determined, first of all, by a set of historical, political and cultural circum-

stances as well as specific literary tastes and national literary traditions which prevailed in Lithuania in the nineteenth and twentieth centuries and which further shaped a specific reception of English literature in general and of Dickens's art in particular. The beginning of the reception of Dickensian writing in Lithuania is traced back only to late nineteenth century.

The specific Lithuanian response to Dickens's writing might be defined as shifting from one extreme to the other: enthusiastic reception in the interwar years and particularly in the period of Soviet occupation, and declining interest and popularity today. In view of the peculiar character of the response, the article discusses the Lithuanian reception of Dickens focusing on Lithuanian translations of his works which is a very significant factor in the reception. An impressive scope of Lithuanian translations in multiple editions testifies to the significance and popularity of the great English novelist's writing among the readers, publishers and critics.

Gauta 2010 10 18

Priimta skelbti 2010 10 29

Autorės adresas:

Anglų filologijos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius

El. paštas: reginarudaityte@hotmail.com